

KOČOVNÁ FILOSOFICKÁ DIVADELNÍ SPOLEČNOST

PŘI KATEDŘE FILOSOFIE FILOSOFICKÉ FAKULTY MU

Návštěva u Kanta

Břetislav Horyna

Rudolf Šnajder

Aula Filosofické fakulty MU,
25. listopadu nebo 2. prosince 2003

Immanuel Kant (Královec: 1724 – 1804)

Kanta lze považovat za vrcholného představitele německého osvícenství. To se vyznačuje vírou v neomezený rozum, svobodu a pokrok lidstva. Kant ovšem není naivní osvícenec, odmítá klasický dogmatismus a tradované předsudky o poznání a rozpracovává vlastní (kritickou) teorii rozumového poznání. Vyzývá k odvaze užívat vlastní rozum — *Sapere aude!* Zároveň se však ptá na podmínky lidského rozumového poznání a jeho možnosti, zkoumá hranice rozumu. Kant jako první ukázal a zdůvodnil, kam až lze s rozumem jít a odkud začíná pouhá spekulace.

Kantův život se zpočátku odvíjí v nelehkých podmínkách. Poté, co v roce 1737, resp. 1746 zemřou jeho rodiče, dokonce musí z důvodu nedostatku financí odejít ze studií na univerzitu. Na živobytí si přivydělává různě — domácím učitelováním, prací podknihovníka, ale i hrou kulečníku s pruskými vojáky. V letech 1755–66 přednáší jako soukromý docent. Roku 1770 pak nastupuje na univerzitu v Královci jako řádný profesor metafyziky a logiky. Od tohoto momentu Kant vede svůj život s vědeckou přísností a zcela se oddává filosofickému bádání, jehož téma je tak silné, že Kantovi v podstatě neumožní opustit rodný Královec. Zde také roku 1804 těžce nemocen umírá.

V počátečním (tzv. předkritickém) období svého filosofického vývoje se Kant ve svých pracích soustřeďuje na různé otázky přírodních věd. Mimo jiné se např. pokouší vysvětlit vznik vesmíru pomocí mechanických zásad. Vychází z představy oblaku (latinsky *nebula*, proto *nebulární hypotéza*) hmoty

doutníkovitého tvaru, v němž rotací dochází ke shlukům, z nichž se potom díky gravitaci vytvářejí tělesa. S touto teorií pak o 40 let později přišel i francouzský fyzik Laplace (dodejme, že nezávisle na Kantovi a na rozdíl od něj na základě fyzikálních výpočtů). Již v tomto stádiu Kantovi tvorby se nicméně rýsuje noetický obrat v jeho myšlení, přechod od objektu poznání k jeho subjektu.

Kant je sice uchvácen soudobou přírodní vědou, v níž vedle možnosti matematizovat naše poznatky spatřuje ideál vědeckosti, jeho záměrem však je kritériální srovnatelnost filosofie s matematikou, logikou a přírodními vědami. Proto průzkumem podmínek, za nichž funguje matematické a přírodovědné poznání, si klade otázku, zda je jako věda možná i metafyzika, jež tvoří jádro filosofie. Odkud pochází a v čem spočívá nejistota, a tím i problematičnost metafyzických odpovědí? Kant na tuto otázku odpovídá v *Kritice čistého rozumu*, která je vedle dvou dalších *Kritik* jeho stěžejním dílem a vyznačuje tzv. kritickou fází jeho filosofické tvorby.

Ústřední problém spatřuje Kant v podstatě lidského rozumu, kterým nelze jít za smyslově vnímatelnou skutečnost. Veškeré poznání začíná zkušeností. Metafyzika podle něj musí vyrůstat z rozumového sebeuvědomění — je třeba vymezit pole a hranice lidského rozumu, zkoumat apriorní podmínky veškeré zkušenosti. Poprvé v dějinách filosofie se tak klade jako předmět filosofie rozum a nikoli realita. Kant odhaluje, že poznávaná skutečnost se v poznání neodkrývá bezprostředně tak, jak sama je, nýbrž jen tak, jak se člověku jeví na základě jeho specificky uzpůsobených poznávacích schopností.

Nepoznáváme tedy věci o sobě (*Ding an sich*), ale jen věci jako jevy. V tomto smyslu se klasická metafyzika jeví jako množství pokusů o překročení hranic možností lidského rozumového poznání. Tuto skutečnost Kant vysvětluje právě založením lidského rozumu, který je vždy puzen postulovat, tzn. vztahovat se k mimozkušennostní rovině poznání.

Kant chtěl pěstovat filosofii jako čistě rozumovou vědu. Výchozím předpokladem přitom je, že v lidském poznání a jednání v jakékoli historické podobě vždy fungují nějaké prvky neodvoditelné ze zkušenosti, které lze poznávat jen filosoficky. Filosofie jako věda je možná pouze tam, kde metodicky nalézáme nezkušennostní prvky našeho poznání. Pokud jsou nezkušennostní, musí být rozumové. Podle Kanta k nim pronikneme pouze kritikou rozumu, jež se ptá, jak je vůbec možná platnost a nutnost poznání teoretického (vědění) a praktického (mravnost). To lze vyjádřit třemi otázkami: Co mohu vědět? Co mám konat? V co mohu doufat?

Kantem začíná nová epocha v tradici filosofického myšlení, obrat k transcendentální reflexi podmínek, na nichž se zakládá možnost jakéhokoli poznání. Věda je možná jen tam, kde se podaří prokázat všeobecně platné a nutné podmínky poznávání. Nicméně si však vytváří svůj vlastní svět, čehož si musí být vědoma, nemá-li upadat do dogmatismu.

Kantova poslední slova údajně zněla: "Je to dobré." Přejeme Vám i sobě, abychom se ve vší skromnosti mohli se stejným hodnocením ohlížet i za vlastní tvorbou.

- Představení je realizováno s podporou agentury Dilia a jejího partnera Avenir s. r. o.
- Za zapůjčení kostýmů děkujeme divadelnímu studiu Marta.
- Přejeme příjemný umělecký zážitek.

POSTAVY A JEJICH ZTVÁRNĚNÍ

Immanuel Kant

Jaroslava Šalomová nebo Rudolf Šnajder

Marie Charlotta Jacobi

Katka Dvořáková nebo Marta Zapletalová

Sluha Lampe

Radek Burhan nebo Tomáš Tauš

Ding an sich

Tereza Mynářová nebo Eva Švédová

Jean-Jacques Rousseau

Josef Krob

David Hume

Jaroslav Hroch nebo Jan Zouhar

Náčelník sboru

Jana Křištoforyová

Členové sboru

Honza Blaško

Josef Petrželka

David Unger

Radek Burhan nebo Tomáš Tauš

Informační tabule

Jana Gajdošová a Petr Antoš

Hudebník

Jiří Raclavský

Hudba

Jiří Raclavský

Rekvizity

Kateřina Filipiová

Jiří Sysel

Scénář

Břetislav Horyna

Rudolf Šnajder

Režie

Josef Petrželka

Honza Blaško

